

Jesu døds betydning i nyevangelsismens sangskatt¹

Av Dosent Egil Sjaastad²

Fjellhau Internasjonale Høgskole Oslo

ESjaastad@fjellhaug.no

Resumé:

Den nyevangelsiske sangskatten har en sterk forankring i Jesu død. Her betones den objektive 'verdensforsoningen' på Golgata som grunnlag for rettferdiggjørelsen og frelsesvissheten. Noen ganger ligger formuleringene nokså nær verdensrettferdiggjørelseslæren. De viktigste sangene styrer unna denne læren, selv om Oscar Agnfelt m.fl. trådte over den grensen noen ganger. Sangene preges av en glad frigjørende forkynnelse av – og respons på – evangeliet.

Nøkkelord:

Korset – Forsoningen – Frelsesvisshetens grunn – Frelsens rikdom – Fraregnet selve syndigheten.

---

¹ Artikkelen har været publiceret som fagfellebedømt artikel: Egil Sjaastad, "Jesu døds betydning i nyevangelsismens sangskatt", *Hymnologi – Nordisk tidsskrift*, mai 2019, 7 – 29. Artikkelen gjengis med tillatelse fra redaksjonen.

² Egil Sjaastad er dosent i Praktisk Teologi ved Fjellhaug Internasjonale Høgskole (FIH) i Oslo. Sjaastad er vokst opp i et roseniansk preget misjonsmiljø i Midt-Norge og fikk tidlig interesse for sanger og salmer. Han har skrevet en rekke kortere populærvitenskapelige artikler om salmediktere, og to faglige artikler om Lina Sandells sanger. Han har dessuten skrevet bl.a. tre andaktsbøker, en vitenskapelig biografi om fagteologen Carl Fr. Wisløff og en lærebok i homiletikk.

Innledning:

Gjennom kirkehistorien har salmer og sanger hatt stor betydning som bindeledd mellom dogmatikk og sjelesorg. Utallige sjelesørgere har sitert salmestrofer for konfidenter, og forkynnere har ved å sitere salmestrofer forsøkt å gi forkynnelsen en sjelesørgerisk innsikting. Dette gjelder i høy grad sjelesørgere og forkynnere innen den lutherske kirke.¹

Forskere bruker sterke ord om betydningen av Luthers salmer for spredningen av reformasjonens budskap.² Mange av salmene hans er sjelesørgerisk aktualisering av store dogmatiske tema. I flere salmer møter vi et «jeg» som den salmesyngende menighet kan identifisere seg med. Den personlige tonen fremmer en «cura animarum generalis» (en generell sjelesorg når salmene brukes, til forskjell fra spesiell sjelesorg der konfident og sjelesørger samtaler under fire øyne). Et typisk eksempel på dette er «Nå fryd deg, kristne menighet». Luthers «jeg»/«meg»/«min» i vers 2 og 3 avspeiler kampen han stred før sin åndelige frigjøring.³ Salmen «Av dypest nød jeg rope må» lar oss også fornemme noe av den åndelige frigjøringen hans. Begge disse salmene er skrevet slik at en kjempende sjel kan identifisere seg med salmens «jeg» og – som Luther selv – oppleve tryggheten i rettferdiggjørelseslæren.⁴

Et vesentlig punkt i dogmatikken er betydningen av Jesu død, oftest sammenfattet i begrepet forsoningen. I salme- og sangskatten innen lutherdommen er det gjennomgående den objektive forsoningslæren som dominerer.⁵ Det innebærer at Jesus ga seg selv som et sonoffer for våre synder ved å dø for oss på korset. Slik var det han, ifølge vår bekjennelse, «forsonte Faderen med oss».⁶ Forholdet mellom forsoningen på den ene siden, andre dogmatiske tema på den andre siden (boten, nådemidlene, troen, rettferdiggjørelsen, helliggjørelsen) har blitt noe ulikt tilrettelagt. En har hatt ulike sjelstilstander for øye, og dette har preget tilretteleggingen.

Innen folkekirkenes pietisme kom behovet for å understreke at ikke alle er frelst selv om de er døpt. Den «saliggjørelsens orden» vi kan lese oss til i Luthers forklaring til 3. trosartikkel, ble hos noen av de toneangivende pietistene utmyntet på måter som kunne fungere lovisk. Bekjennende kristne ble i tvil om de var omvendt på den riktige måten. Selvprøvende spørsmål kunne oppstå: Er det virkelig rett fatt med min omvendelse?

I denne artikkelen er det nyeangelismens sangskatt som er i fokus. Nyeangelismen kan karakteriseres som en gren av pietismen, men i noen grad kom den med en fornyelse av sentrale tema i den lutherske reformasjon. I sangskatten har nyeangelismen fått sine aller sterkeste sjelesørgeriske uttrykk, og ikke sjelden merker vi klare avgrensninger fra en pietistisk tilretteleggelse av «saliggjørelsens orden».

I denne artikkelen er ikke hensikten primært å belyse hvordan nyeangelismen tilrettelegger den objektive forsoningslæren. Poenget dreier seg om hvordan nyeangeliske sangforfattere tilrettelegger *forholdet mellom* forsoningen og omvendelsen/kristenlivet/frelsesvissheten.

Nyeangelismen – begrepspresisering og særtrekk

Da Konrad Stormark skrev sin bok om nyeangelismen, valgte han som hovedtittel: *En for alle og alle i en*.⁷ Stormark fant en felles grunntone i flere ulike strømdrag på 17–18-hundretallet. Han starter sin bok med en omtale av såpass ulike retninger som herrnhutismen innen de lutherske kirkene i Europa, Missourisynoden i USA og i nyleseriet i Norrland der Rosenius hadde sine røtter. Han mener å finne «allment objektiverende strømdrag» i alle bevegelsene.⁸ Dette avspeiles både i forkynnelse og sangskatt og kommer til uttrykk i den sterke vektleggingen av det objektive, det som Gud har gjort 'utenom oss', som ikke avhenger av oss, som er stabilt, og som står fast selv om alt (det subjektive) hos oss rakner. Guds frelsesplan i Kristus – med dens klimaks i hans universelle forsoning – svikter aldri. Ved forsoningen tilveiebrakte Kristus full tilgivelse for alle syndere til alle tider. Han sto opp til vår rettferdiggjørelse (Rom 4:25), og fra en side sett er den rettferdigheten vi kan bestå for Gud med, *allerede klar* i himmelen. Den oppstandne er der – som vår øversteprest (Rom 8:34; Heb 9:24 og 7:25).

Denne betoningen er, mener Stormark, en reaksjon på gammelpietismen og dens 'saliggjørelsens orden'.⁹ Der var fokus i større grad på boten og på stadiene fra og med vekkelsen fram til saligheten hos Gud. Representanter for de nyeangeliske strømdragene mente at en sterk opptatthet av saliggjørelsens orden lett skapte loviske og utrygge kristne. Frelsesvissheten kunne bli knyttet til ens egen omvendelse og nådevirkningene i ens eget hjerte. Deres svar ble nettopp betoningen av det objektive som de fant hos Luther.

Betoningen av *En for alle og alle i en* i nyeangelismen kunne komme til å underslå nådemidlenes og troens rolle i frelsestilegnelsen. For vi ble jo frelst – «for 1800 år siden». Når dette rendyrkes, skjelnes det ikke mellom forsoning og rettferdiggjørelse. Ifølge Stormark er tendensen til verdensrettferdiggjørelse tilstede i flere av de nyeangeliske retningene.

Vi skylder å understreke at denne læren om verdensrettferdiggjørelse må holdes klart adskilt fra den formen for universalisme som mener at alle blir frelst til slutt. For de bevegelsene vi her omtaler, understreker – med noe ulik begrepsbruk – at synderen må *ta imot* det som er fullbrakt av Jesus.

Professor Einar Molland brukte begrepet nyeangelisme om de bevegelsene i norsk kontekst som kom som en motpol til haugianismen. Molland betraktet rosenianismen som den viktigste av disse.¹⁰

Molland satte fokus på en nærliggende tendens til antinomisme. «Hvis alt er gjort av Gud i Kristus, kan det da være så nøye med hvordan vi lever?» Molland mente ikke at Rosenius havnet der.¹¹ Det gjorde derimot finske Hedberg, mente Molland.¹²

Carl Fr. Wisløff knyttet begrepet nyeangelisme utelukkende til de grenene av dette «objektiverende strømdrag» som forfektet verdensrettferdiggjørelseslæren. I de kretsene het det at «verden i Kristus rettferdig er vorden».¹³ De mest ekstreme kunne endatil si at «de fortapte ligger i helvetet med tilgitte synder».¹⁴ Wisløff brukte sterkt negative ord om denne læren og begrunner det med at Skriften alltid knytter rettferdiggjørelsen sammen med troen. I det øyeblikk et menneske kommer til tro, erklærer Gud ham/henne som rettferdig.¹⁵ Og Wisløff mener Rosenius klart avgrenset seg fra verdensrettferdiggjørelseslæren.

De objektiverende strømdragene førte med seg en stor sangskatt. Ja, sangene ble i flere miljøer plogspissen som brøt nytt land *for* den teologiske profilen, det er Ahnfeldts virksomhet et tydelig eksempel på.¹⁶ Folk på ulike steder i ulike miljøer oppdaget budskapet ved å høre sangene og selv synge dem. Mange opplevde at byrder falt av skuldrene når det objektive ble sterkt betont.

Uten å ta stilling til diskusjonen om begrepet nyeangelismen, vil jeg her sette fokus på sanger fra noen av de bevegelsene som Stormark rubriserer under nyeangelismen. Jeg vil lete etter sanger der det objektive i frelsen er selve grunntonen. I dette spekter av sanger vil vi også lete etter formuleringer som nærmer seg eller direkte uttrykker en verdensrettferdiggjørelseslære, eller som lett vil kunne åpne for antinomisme.

Hovedbevegelsen vi her setter i fokus, rosenianismen, hadde sitt utspring i Sverige og kom til å prege norsk og dansk kristenliv på en varig og sterk måte. Derfor må sanger skapt i Sverige få en betydelig oppmerksomhet.

Problemstilling:

Hvordan uttrykkes Jesu døds betydning i de objektiverende strømdragene som preget lutherske vekkelsesbevegelser på 18–19-hundretallet i Skandinavia?

Metode, kilder og oppbygging

Den typen hymnologisk forskning som her er relevant, må ha tett kontakt med teologihistorien og fromhetshistorien i de aktuelle lutherske folkekirkene. Derfor må jeg her tegne ut baketeppet noe fyldigere enn innledningen gjør. Historien til de viktigste objektiverende strømdragene må kort løftes

fram. I vår sammenheng blir det likevel ikke på dette punkt aktuelt å drive primærforskning. Jeg må nøye meg med materiale lagt fram av anerkjente forskere.

På denne bakgrunn må jeg så hente fram og velge ut kilder som jeg vil bruke og trekke slutninger av. Dette innebærer både

- utvalg av stoff om de mest sentrale sangforfattere i de aktuelle bevegelsene
- utvalg av sanger fra disse forfatterne. Jeg vil især se etter sanger som har hatt en viss utbredelse i vekkelsesmiljøene.
- utvalg av strofer i de aktuelle sangene der en nyevangélisk betoning av frelsen særlig sterkt understrekes, og der avgrensningen fra verdensrettferdiggjørelseslæren og antinomismen ikke tydeliggjøres.

Dette blir altså en kombinasjon av kvantitativ og kvalitativ forskning. Jeg har funnet det rett *først* å vise til særtrekk ved den herrnhutiske sangskatten og påvirkningene fra denne. Siden den rosenianske vekkelsen har betydd så mye i norden, vil jeg *deretter* se etter strofer hos Rosenius og Lina Sandell som sterkt betoner frelsesvisshetens forankring i Jesu død. (Sistnevnte er kalt rosenianismens sangforfatter nr.1.) *Så* vil jeg hente fram strofer og betoningar hos svenske aktører som sto fram noe mer ensidig enn Rosenius og Lina Sandell. Alle er de fyldig representert i den svenske sangboken *Lova Herren* fra 1988.¹⁷

Impulsene, især fra rosenianismen, preget mange sangforfattere i Norge før og etter århundreskiftet 1900. Det er derfor naturleg *deretter* å se på et tre-fire nyevangéliske norske sangforfattere som fikk stort gjennomslag i Norge.

Jeg har bevisst valgt bort forfattere som Trygve Bjerkrheim, Leonard Gudmundsen og Haldis Reigstad. De er opplagt – fromhetshistorisk sett – preget av de objektive strømdragene som nyevangélismen representerer, men ingen av dem kan sies å være *banebrytende* for denne typen sanger.

Jeg har også (med ett unntak) valgt å se bort fra de mange sangene som fungerte godt i musikklag, ikke minst i Norge. Noen av disse sangene kunne gi uttrykk for at «jeg ble frelst på Golgata» osv., uttrykksmåter som betoner det objektive uten å nevne den subjektive tilegnelsen. Men disse ble skapt etter at de nyevangéliske strømdragene hadde virket en tid.

Flemming Kofod-Svendsen har undersøkt utbredelsen av nyevangéliske sanger og ikke uventet funnet betydelige nedslag i Danmark. Interesserte henvises til hans grundige artikkel i Hymnologi nov. 2018.¹⁸ Både *Evangelisk Luthersk Mission – Bibeltrogn vänner* (ELM-BV) i Sverige, *Luthersk Mission* (LM) og *Evangelisk Luthersk Mission* (ELM) i Danmark avspeiler den dominansen som

disse sangene har hatt og fortsatt har.¹⁹ Min viktigste kilde i denne artikkelen er nevnte bok *Lova Herren* fra ELM-BV.²⁰

Disposisjonen for artikkelen er dermed knyttet til sangforfattere som jeg i tur og orden omtaler og siterer.

En svakhet ved denne framdriften er at de ulike aspekt ved sangenes innhold ikke drøftes *for seg*. Derfor vil jeg **til slutt** framholde ulike – og typiske – innholdsmessige aspekt som materialet har løftet fram. En kort oppsummering og aktualisering er også naturlig.

Tidligere forskning

Vitenskapelig forskning på vekkelsesmiljøenes sangskatt er egentlig mangelvarer. Et unntak gjelder nå *utbredelsen* av disse sangene. Her er Flemming Kofod-Svendsens undersøkelse gull verd (se ovenfor). Undertegnede artikler om Lina Sandells sanger er også to bidrag hva angår det rent innholdsmessige.²¹ Jeg vil derfor ikke bruke så mye plass på hennes sanger som de fortjener i denne sammenheng, da jeg kan vise til min artikkel om forsoningen i sangene hennes.²²

Den nyeangeliske sangskatten avspeiler slektskap med samtidige trender i poetisk litteratur generelt. Poesien innen romantikken har opplagt påvirket den sjangeren av sanger som her kommer på tale.²³ Ikke minst herrnhutiske sanger preges av sødmefylte uttrykksmåter som (tross vekten på det objektive) er sterkt følelsespreget. Men slike perspektiver får utstå denne gangen, da denne artikkelen er ment å sette det rent teologiske i fokus.

Bakteppe

Ingen av vekkelsesbevegelsene på luthersk mark i den aktuelle perioden er uberørt av oppbyggelse, forkynnelse, salmer og sanger fra *tidligere* vekkelser. Den lutherske barnelærdommen var innlært (Den lille katekisme) og kom til å prege vekkelsesfolket i ulike bevegelser innen kirken. Pietismen, som nyeangelismen kan tolkes som en viss avgrensning fra, var likevel en kraftig kilde til påvirkning ved sin vekt på gjenfødelse og personlig kristenliv.²⁴ Nyleseriet i Nord-Sverige er eksempel på en bevegelse som ikke kan tolkes uavhengig av sentrale trekk i pietismen generelt. Men her fikk *Luthers skrifter* (f.eks. Galaterbrevskommentaren) en sterk innflytelse og åpnet manges øyne nettopp for det objektive i frelsen.²⁵ I pietistiske bevegelser (inkl. Schartauanismen²⁶) hørte det objektive selvsagt *med*,²⁷ men det fikk ikke den sentrale plassen i deres «nådens ordning».

Samtidig hadde vekkelsesbevegelsen *herrnhutismen* fra Tyskland fått et visst nedslag i alle de tre nordiske landene (under navnet *Brødremenigheten*). Denne bevegelsen la sterk vekt på Jesu blod og

sår og betonte det objektive i en viss motsetning til gammelpietismen. At egne gjerninger så sterkt ble avvist (hva angår frelsen), kunne føre med seg en viss antinomistisk tendens. Samtidig *er det* fokus på opplevelse og erfaring, men altså erfaring nettopp av det objektive! Språket kunne som nevnt bli følelsesladet, og sjelens forening med Kristus (gjerne preget av formuleringer fra Salomos Høysang) avspeiler vekt nettopp også på det subjektive. Dette sees tydelig hos hovedmannen bak herrnhutismen, grev Zinsendorf (1700–1760). I hans teologiske tenkning er det mulig å påvise *både* en tendens til antinomisme og likegyldighet overfor sakramentene²⁸ og en hang til mystisisme med konsentrasjon om Lammets blod og sjelen som Kristi brud osv.²⁹ Dette vil vi eksemplifisere i nedenfor.

Kontakten med den anglosaksiske verden ble sterkere og sterkere utover 18-hundretallet.³⁰ Her kom impulser som inspirerte sangforfattere til en ny type sanger rent formelt, med melodiose, enkle, gripende og folkelige toner. Tekster av f.eks. Fanny Crosby ble oversatt. Interessant er det at Lina Sandell flere steder preget budskapet på en selvstendig måte i sine gjendiktinger – nettopp med en sterkere understreking av forsoningen.³¹

Særtrekk ved herrnhutismens sangskatt

En av de herrnhutiske sangene som sterkest uttrykker en nyevangelisk forkynnelse, er en dansk sang fra 1742.

*Om noen meg nå spørre vil om grunn til salighet,
og om det hører mere til som man bør have med
foruten Jesu sår og blod som han for verden flyte lot, –
jeg svarer med et freidig mot: «Min grunn er Jesu blod!»*

*Det er den faste klippegrunn som jeg nå bygger på,
ved den jeg skal til siste stund, ja, evig vel bestå.
Og når jeg ut av verden går, da synger jeg om Jesu sår.
For Lammets blod er nøkkelen til selve himmelen.³²*

Her er to begrepssett typiske:

- a) Begrepene «Jesu sår» og «Jesu blod». Disse var en viktig del av forkynnelsens språkdrakt. *Hovedpoenget* var ikke å skape medfølelse med Jesus (slik noen katolske sanger med

tilsvarende språkbruk kunne gjøre)³³. Sangen var ment å gi assosiasjoner til Jesu offerdøds betydning, det skjønner vi av sammenhengen.

- b) Begrepene «grunn til salighet» og «nøkkelen til himmelen». Dette er en sterk understreking av det objektive. Ikke noe av mitt eget er holdbart for så vidt angår frelsen. Jeg har *Jesus alene* å vise til.

Med disse begrepene blir forsoningen det eneste en synder har å vise til. Troens frukter eller Åndens frukter er alltid mangelfulle når det gjelder frelse og frelsesvisshet. Hengivelsen til Jesus og det nye livet forutsettes skapt og nært nettopp ved denne betoningen av det objektive.

Lova Herren gjengir en herrnhutisk sang fra 1754. Den omtaler den universelle rettferdiggjørelsen, men understreker samtidig at det forutsettes en personlig tilegnelse.

*Rättfärdig blev världen i Frälsarens blod,
som skulden gjort god,
rättfärdig förklarad när Jesus uppstod.
Rättfärdig blir själen, som enfaldigt tror ...³⁴*

I Norge følte Hans Nilsen Hauge seg i utakt med de herrnhutiske brødrene på dette punkt. Han anerkjente nok deres vekt på frelsen, men syntes de la for lite vekt på at troen skal bære frukt i gjerninger. Herrnhutene framhevet den vilkårsløse nåden så sterkt, att pietismens (inkludert haugianismens) forventning om en botskamp kom i bakgrunnen.

Berte Canutte Aarflot, bondekone i Ørsta, var en frukt av haugianismen. Men den sangen som overlevde etter henne i bedehuskretser, har nettopp herrnhutisk preg, *O lam, jeg ser deg full av sår*. Jesu objektive forsoning / hans stedfortredende straffelidelse forkynnes her i en språkdrakt preget av inderlighet og herrnhutisk vekt på Jesu sår.

*O Lam, jeg ser deg full av sår!
Tålmodig du min straff utstår,
Hver dråpe blod forkynner meg:
Se her hvor høyt jeg elsker deg!*

*Meg arme barn å få til brud
derfor korsfestes himlens Gud.
Å, kjærlighet som overgår
endog hva englene forstår!³⁵*

I Sverige ble herrnhutene beskyldt for antinomisme. Betoningen av Kristi lidelse og død var ensidig, ble det sagt. Om herrnhutismen i Danmark kom noe av det samme til uttrykk: «Emnet for deres forkynnelse er alltid Jesu blod og sår.»³⁶

Men dette var betoningene som Rosenius møtte i unge år. De bidro til hans åndelige frigjøring i hans ungdom, ikke minst gjennom den herrnhutiske presten Rutstrøms sangbok.³⁷

Lina Sandell ble fra tidlige barneår grunnleggende preget av sin far, presten *Jonas Sandell* (1790–1858). Han hadde også etter hvert tatt farge av herrnhutismen, siden denne hadde et fotfeste i Småland. Flere av Lina Sandells uttrykksmåter (især fra ungdomsårene) avspeiler herrnhutisk innflytelse. Begrepet «dyr» (= dyrebar) knyttet til Jesu blod brukes 14 ganger i sangene jeg analyserte.³⁸ Også substantivet «sår» står sentralt i terminologien hennes. «Se på hans sår og se mig an i hans forsoningsskrud».³⁹ Jesu «sår» knyttes et sted direkte til adjektivet «dyr»: «De helga, dyra djupa såren».⁴⁰ Uttrykk som «det blødande Guds lamm»,⁴¹ «vila i din öppnade sida»⁴² kan oppleves som floskler, det samme gjelder uttrykk som «skuldlöst, obesmittad lamm» (en bevisst allusjon til påskelammet i Ex 12:5 og 13). Noen ganger oppleves «lamm» og «blod» som talemåter, uttrykk som tas inn fordi de tilhører vekkelsens terminologi (og fordi de er gode å bruke i rim). Men i Sandells tekster er de primært uttrykk for en grunnleggende og objektiviserende teologi som sjelene skulle få hvile i.

De siste eksemplene viser at noe av preget i herrnhutismens sangskatt gjenfinnes hos senere forfattere i senere vekkelsestradisjoner.

Nyevangelicke betoningene av Kristi døds betydning i sanger av Rosenius og Lina Sandell

Uten sammenligning er det disse to svenskene som har betydd aller mest for nyevangelicke forkynnelse og sang også i Norge og Danmark. (Hva angår spredningen av sangene, spilte Oscar Ahnfelt meget sterk rolle, se nedenfor.) Rosenius-sangen *På nåden i Guds hjerte* er kanskje det mest typiske og fyldige poetiske eksempel på hans budskap. Gleden over Guds objektive frelsesgjerning framtrer her i det personlige vitnesbyrdets form. Sangen har fungert som sjelesorg både fra prekestoler, i vitnesbyrd og samtaler. Sangen *begynner med* det som for Rosenius ble hvilepunktet:

*På nåden i Guds hjärta, som Jesus bragt oss fram,
då han för oss i smärta blev död på korssets stam,
jag nu allena bygger min tro och salighet
och lever därför trygger, den onde till förtret.*⁴³

Vi merker oss uttrykket «allena» i linje tre. Ikke noe av mitt eget er solid nok. Nei, her gjelder bare den grunnen Gud har lagt i Kristus, jf. formuleringen i ovenfornevnte herrnhutske sang: «Min grunn er Jesu blod!»

Så beskriver Rosenius hvordan han prøvde å finne fred ved å registrere hjertets 'rørelser'. Disse viste seg alt for ustabile, og han lærte å «bygge på» solidere grunnvoll. Det skjedde etter at Gud avslørte hjertets syndighet:

*På nåden i mitt hjärta jag stödde mig en tid,
men då vid syndens smärta jag miste all min frid.
Jag var så länge nöjder, som jag mig kände rörd,
men var jag mindre böjder var straks min ro förstörd.*

*Men Gud ske pris, som lärt mig att felet nu förstå
och bättre grund beskärt mig att nu få vila på:
På nåden i Guds hjärta, den Jesus bragt oss fram,
då han för oss i smärta blev död på korsets stam.⁴⁴*

Den samme sjelesørgeriske grunntonen merkes i sangen *Du kan icke tro, ack men käre så hör!*

*Och har det (blodet) nu värkat så kraftigt hos Gud,
att han helt tilfreds kunde bliva
och blott för dess värde dig taga till brud
och himmelens skattar dig giva,
så låt ock du därmed dig nöja.⁴⁵*

Vi får i all vår skrøpelighet regne med blodets virkning i himmelen. Og det er nok! Sangen har bl.a. forankring i tekster fra Hebreerbrevet om øverstepresten Jesus som med sitt blod gikk inn i helligdommen og vant oss en evig forløsning.⁴⁶

Samme varme sjelesorg overfor dem som kjenner angst ved tanken på egen ufullkommenhet, uttrykker Rosenius i sangen *Ängsliga hjärta*:

*Mitt under syndens dagliga plåga,
dock du en evig rättfärdighet har.
Kristus allena tvagit oss rena.
Pris vare Lammet, som synderna bar!⁴⁷*

Begrepene «evig» og «allena» har begge en trøstende funksjon når syndigheten merkes gjennom kristenlivet. I verset foran nevner Rosenius også dåpen – og viser dermed at nådemidlene hører med når synderen skal få del i det frelsesverket som objektivt sett er fullført. Her er altså en indirekte avgrensning fra verdensrettferdiggjørelseslæren. Men poenget er å proklamere trøsten i Kristus, ikke trøsten i ens egen 'kristendom'.

Tematisk sett er slektskapet med herrnhutiske sanger sterkt hos Rosenius og Sandell. En hovedsak for begge er «Min grunn er Jesu blod». Rosenius var likevel ikke *i den grad* preget av brudemystikken, heller ikke av floskelpregede uttrykk som Jesu dyrebare sår og lignende, som vi finner tydeligere gjenklang av hos Lina Sandell.⁴⁸

I følge Aalen hadde herrnhutismens grunnlegger, grev Zinsendorf, en viss hang til mystisisme og sakramentsforakt. Dette er vanskelig å påvise hos Rosenius.⁴⁹

Lina Sandell gjorde, i en poetisk form etter Rosenius' død, rede for virkningen av hans forkynnelse i gammelpietistiske miljøer. Her lot hun en ung prest skildre hvordan Rosenius hadde hjulpet ham. Ved å lese Rosenius' blad *Pietisten* kom han til avklaring:

*Några ord ur Romarbrevet med förklaringen derav
väckte mig till ny besinning på hvad Gud med Sonen gav,
när det heter: Genom honom vi förlikningen nu fått,
allt är botat i den ene – allt är genom honom godt!*

Igjen betones det objektive, det som Gud selv har gjort gjennom den ene – for oss alle. Begrepet «fridsförbund» en nøkkelrolle i dette diktets presentasjon av Rosenius' sjelesørgeriske forkynnelse.⁵⁰ Gud har gjennom Kristus sluttet fred med synderen, han har gjort opp for alt, gjennom ham er alt godt!

Rosenius selv skrev engang at ingen kunne synges om den frie nåden slik som nettopp Lina Sandell.⁵¹ Han merket at hun 'representerte' hans kristendomsforståelse. Biografen Riiber skriver at hun var som en følsom seismograf for hans forkynnelse. «Og hadde vi ikke hatt et godt historisk materiale om Rosenius, ville en kunnet avlest hovedtrekkene i hans forkynnelse i Lina Sandells sanger», skriver Riiber.⁵²

I Sandells sanger er alle nytestamentlige aspekt ved Jesu døds betydning fyldig representert.⁵³ Det har jeg gjort grundig rede for i en annen sammenheng.⁵⁴ Her vil vi ta fram trekk fra sangene hennes som nettopp legger hovedvekten på den nyeangeliske sjelesorgens møte med lovisheten. Særlig dominerende og personlig kommer denne til uttrykk i sangen om «Förlossningen». Den er en slags bibeltime i poetisk form med et sterkt sjelesørgerisk sikte:

*Så blev mig uppenbarat, att jag har barnarätt,
Ty Gud med mig i Kristus är försonad.
Och jag, som gått och grämt mig och undrat på vad sätt
Jag dock i domen skulle bliva skonad;
Jag, som uti min bättring, min ånger och min tro,
Min hälgelse, min lydnad ej nånsin funnit ro,
Jag är ju då i Kristus redan salig.*

*Är gåvan redan given, då är det icke jag,
Som skall med svett och möde den förvärva.
Har du, o Gud, i Sonen till mig ett gott behag,
Då skall jag ju som barn ditt rike ärva.
Och är du redan nådig. då kommer jag för sent,
Jag, som i trældomssinne har tjänat dig och ment,
Att du till slut så skulle bli mig nådig.⁵⁵*

Det som her kommer til uttrykk, er rettferdiggjørelsen i luthersk versjon, men med en tydelig adresse til den som kjemper for å «få det til». Forsoningen er her det selvsagte utgangspunkt for rettferdiggjørelsen. Det er «i Jesus Kristus» vi er salige. Vi merker oss også innsiktingen mot det personlige, tross sangens svært dogmatiske preg.

Forsoningen innebærer et forlik. De to partene, Gud og synderen, er på grunn av Jesu død ikke lenger fiender. Vi er «forlikt gjennom medlærens død».⁵⁶ Men tydeligst avspeiles forliket (som vi har sett) i begrepet «fridsförbund».⁵⁷ Meningen er at Gud (i samsvar med Ef 2:16; 2 Kor 5:18–21 og Rom 5:1–11) nå har opprettet et forlik med oss, en fredspakt. Han har selv tatt omkostningene med denne pakten ved at hans inkarnerte sønn gikk i døden. For Lina Sandell var dette et stort under som har *evig virkning*.⁵⁸ Vi aner en viss brodd mot en pietistisk forkynnelse som setter «nådens ordning» i fokus, for dette kan jo bli rene «trældomskavet»(nynorsk oversettelse av «trældomssinne»).

At *troen* må til fra vår side er nok selvsagt for Sandell. Men det er ikke ofte hun betoner nettopp det. Den som fokuserer på sin egen tro, blir lett selvopptatt. Liksom Rosenius er hun sterkt opptatt av at troens objekt måtte forkynnes, hjertets tro kan bare skapes på den måten. Temaet «troen» kan altså i det nyeangelisk forfatterskap omtales på en måte som vitner om frykt for at troen blir oppfattet som en (lov-)gjerning, som et subjektivt krav. Rosenius skrev nettopp sangen *Du kan ikke tro, å men*

kjære så hør som et budskap til dem som analyserte sitt eget indre for å finne ut om de trodde rett eller nok.⁵⁹

Stort sett finner vi ikke appeller til *viljen* i sangene til Rosenius og Sandell. Som Luther lærte de at viljen er trellbundet. Vekkelsestonen i sangene er der, men stort sett ikke med pågående appell til å bestemme seg. Sandells *Har du mod att följa Jesus* er et unntak: «Har du mod at välja döden, när dig livet bjudas än?» heter det i det andre verset.⁶⁰ I den nyevangeliiske tradisjonen i Danmark kan en finne eksempler på at salmer fra pietismens tid ble kortet ned så ikke eventuelle tendenser til semipelagianisme kom til overflaten. Da Evangelisk Luthersk Missionsforening (ELM) i 1965 ga ut sin sangbok *Evangelisk Luthersk Sangbog*, utelot de det siste verset i Brorsons vekkelsessalme *Ak, vidste du, som går i syndens länke*. Ordlyden «Ak, kunne du - du kunne, om du ville – dog gribe ret Guds milde hjerte fat» opplevdes å være i konflikt med læren om den trellbundne vilje.⁶¹

En sammenligning med Luther

Et av Luthers store bidrag til salmeskatten er *Nå fryd deg, kristne menighet*. Her beskrives gleden over troen alene på Jesus alene. Vi har allerede sett hvordan gjenklngen av dette preger Rosenius' og Lina Sandells sanger, om enn med et inderligere språk.⁶² Holdningen til lovgjerninger er prinsipielt den samme.

Forskjellen merkes især på to måter:

a) Rosenius og Sandell omtaler enkeltindividets religiøse følelser og strevet med omvendelsesprosessen på måter som vi knapt finner hos Luther. Grunnet tendensene til en lovisk pietisme har de et større fokus på – og dermed også avvisning av – ens egen åndelighet, ens indre liv og opplevelse som frelsesgrunn. Hos dem lyder det som vi nå har sett: «På nåden i mitt hjärta jag stödde mig en tid, men ...» (Rosenius) og «Ack, vad den arma själen likväl bedrager sig ...» (Sandell).⁶³

b) For Rosenius og Lina Sandell spiller kamp/seier-motivet en betydelig mindre rolle enn hos Luther.⁶⁴ Luthers sterke betoning av Jesu seier over dødens og djevelens makt dukker stadig opp i salmene hans (endatil i nevnte Luther-salme). Jesus frigjorde oss fra djevelens vold.⁶⁵ Ikke minst når *forsoningen* er tema, ser vi forskjellen. Korset var en «wunderlich krieg» der Kristus ved sin død myrdet døden:

Å skjebnestund da liv og död i nærkamp støtte sammen!

Å fryd, da seiersropet lød og döden sto med skammen!

Dette vitner Skriften om: at Kristi död ble dödens dom!

*Hvor er nå død, din seier? Halleluja.*⁶⁶

Men siden Christus Victor-temaet (kamp/seier-motivet, Kristus som seierherre) er «oupløslig sammanvävd med beskrivningar av försoningens skuldbetalning och offer,» skal ikke denne forskjellen overbetones.⁶⁷ Luthers hovedsak er at Kristus var den som i menneskenes sted tar Gud vredesdom på seg. Soningen og forløsningen fra maktene er kompatibel og står i en relasjon der det første er grunnlag for det andre. Ja, i en forstand er kamp/seier-motivet ikke et forsoningsmotiv, men et forløsningsmotiv *basert på* forsoningen.⁶⁸ Dette samsvarer for så vidt med Rosenius og roseniansk pregede sanger, f.eks. den norske *Jeg kjenner et navn* av lekpredikanten Per Nordsletten:

*Når Djevelen sier, du er ikke så
at nåden i Kristus deg tilhøre må,
da roper det navnet: Men slik er dog jeg,
at jeg tar imot selv en synder som deg.*⁶⁹

Oscar Ahnfelt, Fredrik Engelke og Anders Nilsson

Oscar Ahnfelt (1813–1882) ble åndelig frigjort gjennom en preken han hørte av Rosenius påskedag 1841. Ahnfelt ble den viktigste omreisende sangevangelisten i rosenianismens første tid – både i Sverige, Danmark Hvor han fikk særlig stor betydning for det kristenfolket som etter hvert stiftet Luthersk Missionsforening) og Norge (som på denne tiden var lydrike til Sverige). I nevnte preken sa Rosenius bl.a: «Kristus var helt og holdent i vårt sted både i sin død og oppstandelse. Vi var i Guds øyne så innesluttet i ham, at når han døde som Guds lam for våre synder, ble våre synder tatt bort. Og når han oppsto, skjedde dette for verden, for menneskeheten, som – innesluttet i ham – oppsto rettferdiggjort fra synden, så at ingen behøver å dø for sine synder mot loven.»⁷⁰

Her er den unge Rosenius så frimodig i betoningen av det fullførte frelsesverk, det vi har kalt ‘det objektive’, at han beskriver verden som rettferdiggjort ved Jesu oppstandelse. Bak uttrykksmåten er muligens Rom 4:25.

Ahnfelt ble en glad kristen, og med sin ellevestrengers gitar sang han Lina Sandells og Rosenius’ budskap også inn i norsk og dansk kristenliv.⁷¹ Han hadde flere reiser til ulike byer i Norge og holdt møter. Han var særlig glad i de sangene som nettopp understreket det objektive. Han sang ofte Rosenius-sangen *Våga dig, dristelig*:

*Våga dig, dristelig, tro, att Jesus gjort allt för dig!
Allt vad lagen ej verka kan, allt hos dig, som han klagat an,
detta tog Jesus på sig.*⁷²

Her er Rosenius' typiske betoning av lov og evangelium kommet til uttrykk. Det samme gjaldt en annen av Rosenius-sangene, *Ångsliga hjärta*, som han ofte sang:

*Stanna och vakna! Tänk vad du äger,
icke i dig, men i Frälsaren kär!
Ren och rättfärdig, himmelen värdig,
icke i dig, men i honom du är.⁷³*

Ahnfelt ble raskt kritisert fordi han uten forbeholdt kunne forkynne verdensrettferdiggjørelselæren. I sentrum for diskusjonen var bl.a. sangen

*Världen i Kristus rättfärdig är vorden.⁷⁴
Världen i Kristus rättfärdig är vorden,
Han på sitt hjärta var syndare bar,⁷⁵
när på sitt kors mellan himlen och jorden
Han vår förlossning och skuldoffer var.*

Lina Sandells svoger, Almquist, irettesatte Ahnfelt og mente han satte saken alt for mye på spissen. Rosenius mente også (nå i 1862) at ordbruken var uheldig. Hvis den skal brukes, må den tilføyes en tydelig forklaring, sa han. For det forutsettes en personlig tilegnelse av den rettferdiggjørelsen som ligger rede for oss i og med Jesu død og oppstandelse.⁷⁶

Den noe yngre Fredrik Engelke (1848–1906) trakk også den nyeangeliske betoningen svært langt. Ofte bruker han uttrykk om Jesu død som betoner at alle ble forsonet med Gud og befridd fra lovens bud på «förlossningens dag» - d.e. langfredag.

*Din synd är verkligt från dig borttagen,
och detta skedde med Jesus död.⁷⁷*

Vi merker engasjementet for å trøste dem som er usikre på sin frelse. Men uttrykksmåten går et hakk lenger enn Sandell og Rosenius følte naturlig:

*Hav tack, käre Jesus, för ordet vi fått,
som säger att allt nu ät väl.
Si lösen är gillad och allt är nu gott,
og frälst är varenda själ.⁷⁸*

Verden er allerede rettferdig. Hver eneste én er frelst. Også du! Engelke mente (i denne perioden av livet, 1870-årene) at dette måtte forkynnes for å gi sjelene fred. Bare det som er fullført utenom dem, holder. Når de tar imot dette, blir frelsen realisert på den enkelte.

Men en konsekvens av språkbruken måtte egentlig bli at de fortapte ligger i helvetet med tilgitte synder.⁷⁹

Engelke ga ut sangboken *Lofsånger och Andeliga Wisor i nådene* i perioden 1871–75. Flere av sangene har for øvrig en språkføring som minner om herrnhutismen.

Boken *Lova Herren* gjengir over 60 sanger av rosenianeren *Anders Nilsson* (1849–1912). Hos ham kommer tilsvarende understreking til uttrykk. Unik er hans sjelesorg overfor dem som har falt dypt i synd. I sangen *Så är nu ingen fördömelse*⁸⁰ lyder andreverset slik:

*Kom åter, åter till nådens tron! Han dömer ingen, Guds käre son.
Så får du nåd och barmhärtighet, han skal förlåta dig det och det,
just det som rent otillbörligt är, som gör att dömd du vandrar här.
Det kan visst vara betänkligt nog, men och för sådant ju Jesus dog.*

Utgangspunktet er typisk nok Rom 8:1, et vers som er blant de hyppigst siterte i nyevangelsk forkynnelse.

Typisk er også en sang av Nilsson som lenge ble brukt i bedehus-Norge: *Bli blott i sårene, frelserens brud, så skal du havne der hjemme*.⁸¹ Ingressen viser gjenklagen av herrnhutisk språkføring. Andreverset betoner nådepakten som Rosenius så ofte skrev om, og som vi har å holde oss til når vi i kristenlivet merker at 'kjødet' volder oss bry:

*Hvordan det føles og hvordan det går, barn skal du enda få være.
Om du enn synder og anklaget står, slipper du selv for deg svare.
Også i livets mørkeste stund gjelder der oppe nådens forbund.
Hvordan det føles og hvordan det går, barn skal du enda få være*

En uttrykksmåte fra vitnemøtene i min barndom lød: «Du skal slippe å bygge på følelser.» Ofte ble de to første linjene av Nilsson-verset ovenfor referert i samme vitnesbyrd.

Eksempler fra norske sangforfattere

Jakob Olsen Traasdahl (1838–1903) var gudbrandsdølen som fikk stor innflytelse over indremisjonsbevegelsen på Vestlandet, ikke minst fordi han personlig lærte Rosenius å kjenne.⁸² Traasdahl forkynte den frie nåde i strid med rådende haugiansk botsforståelse. Budskapet hans hadde brodd mot saliggjørelsens orden og han forkynte frimodig «Kom som du er». Traasdahl er kalt «Vestlandets første stortaler» og var «den førande og formande i den roseniansk prega vekkinga som gjekk over landet frå 1860-talet».⁸³

Vi merker godt hva han ønsker at de troendes store tema skal være:

Hjertetringen anfører sangen, emnet er Jesu Kristi blod.

Jeg av slangen var grusomt fangen, men har av nåde et freidig mot.

For Immanuel gikk i striden, løven av Juda seier vant!

Slangens motstand var alt for liten, jeg en evig forløsning vant.⁸⁴

Vekten på å være frigjort, på den «evige forløsning», klang sterkt og rikelig i Traasdahls forfatterskap.

Jens Marius Giverholt(1848–1916) var en av de mest typiske rosenianerne i sin generasjon. Han gikk over til Den lutherske frikirke, men da han var i Trondheim og virket i forsamlingen Betania, aktualiserte han ikke spørsmålet om kirketilhørighet. Han drev et stort søndagsskolearbeid og preget en hel flokk søndagsskolelærere med sin rosenianske veiledning.

Følgende sang viser tydelig hans plassering, rent teologihistorisk:

*O Lammets blod, det dyrebare blod,
som gav meg liv da jeg ved korset sto,
det er min trøst i all min sorg og nød,
min trygge ankergrunn i liv og død.⁸⁵*

Frelsesvissheten knyttes, som vi ser, direkte til korset uten at veien om nådemidlene konkretiseres. Det kjennetegner også mange salmer i den tidlige lutherske tradisjonen.⁸⁶ Troen forholder seg ikke til nådemidlet i og for seg, men til ham som rekkes i nådemidlet.

Den fallitten eller konkurransen som forutsettes i slike sanger, kunne noen ganger framtre som en ny form for saliggjørelsens orden.⁸⁷ Skulle en bli en frigjort kristen, burde en helst i utgangspunktet ha sett seg fortapt (jf. Rom 4:5). Jeg kan personlig huske at jeg strevde med spørsmålet om jeg var blitt «ugudelig» nok (!) da misjonsfolk i generasjonene før meg gjorde Giverholts ord i v.2 til sine:

*Da en ugudelig jeg bleven var,
utfattig sjel som intet i seg har,
da fikk jeg se det blod på korset rant
og legedom for sjelesmerten fant.*

Denne tendensen til en ny form for saliggjørelsens orden kan forøvrig finnes også hos Rosenius, men hos noen av de rosenianske forkynnerne ble den tydeligere. I Norge kunne formuleringen «Har de sett det?» bli brukt når nye kristnes vitnesbyrd ikke direkte berørte hvilen i evangeliet. Var de da virkelig «kommet igjennom» til liv i Gud? «Å se det», eller for å bruke Giverholts uttrykksmåte «da fikk jeg se det blod på korset rant».⁸⁸

Temaet frelsesvisshet ble i nyevangelsen likevel holdt sammen med tilliten til Ordet. Hvordan er det med meg i min salighetssak? Jo, jeg har det skriftlig, det var viktig å understreke for Gieverholt.⁸⁹

Sigvard Engeseth (1885–1974) ble etter hvert øverste leder i Den Evangelisk Lutherske Frikirke. Både han og Gieverholt har betydd mye for det nyevangelse draget som lenge preget dette kirkesamfunnet. Engeseth skrev en hel del sanger, og de mest kjente har nettopp den betoningen som vi nå har løftet fram i denne artikkelen – men uten at han kan beskyldes for å tolkes i retning verdensrettferdigjørelseslære eller antinomisme.

Mest kjent er *Slik som eg var* fra 1916. Den skildrer en omvendelse der hvilen i evangeliet blir selve gleden.

Slik som eg var!
Å, eg fekk sleppa den byrda eg bar!
Døra var opna for syndaren store,
ja, det var nok det som Frelsaren gjorde!
Barn fekk eg vera, og Gud var min far,
*slik som eg var.*⁹⁰

Døra er åpen, Jesu frelsesverk er tilstrekkelig. Jeg fikk komme som jeg var!

Som han sier i en annen av sangene sine: *Jesus, Jesus, alt det du treng for himmel og jord er gøymt i det eine ord.*⁹¹ Her finner vi det vi trenger for å kunne kalles Guds barn.

Gleden over at nåden er fri, klinger igjennom forfatterskapet. «Jesus har sett meg inn i barnekåret sitt!» Tittelen på et av sangheftene hans var *Uforskyldt*.⁹² Det understreker grunntonen i sangene hans. Ikke noe av mitt eget holder, men det Jesus gjorde, er nok, især når en ser seg «svart og urein».⁹³

Jesper Krogedal (1911–1986) skrev to sanger som på en unik måte framhever det nyevangelse budskapet. Med sangen *Kor stort min Gud at eg ditt barn får vera* satte han fokus på det objektive, det Gud har gjort. ... *eg skal inkje gjera* når det gjelder frelsen.⁹⁴ Vi har allerede understreket hvordan nyevangelse forfattere forsøker å løse mennesker fra strevet med å tro rett og tro nok. Krogedals sang *Eg ville gjerne eiga ei tru så sterk og stor* står i denne tradisjonen.

Men når mi tru sig saman og alt mitt eige verk,
*då har eg enno Jesus, og då er trua sterk!*⁹⁵

Det er troens retning, ikke den styrke, som er poenget.

Samlende analyse og oppsummering

Vi har gjennom artikkelen påpekt en konflikt mellom to typer vekkelseretninger med en noe ulik tilretteleggelse av frelsestilegnelsen.

Det det som særlig preger de nyeangeliske sangene, er den sterke vekten på Guds frelsegjerning i Kristus, for oss – og utenfor oss. Nyeangelismens objektiverende tendens (jf. Stormark) av er åpenbar. Sterke uttrykk for Jesu døds betydning, gjerne med uttrykksmåter fra herrnhutismen (Jesu sår, Jesu dyre blod) settes i fokus, og det understrekes at vi i oss selv ikke kan bidra noe til vår frelse.

Nyeangelisk sangskatt ønsker å lede mennesker til frelsesvisshet. Da må en ha et fast holdepunkt i det Gud har gjort i Kristus. Dette tema gir sangene et preg av glede og tilbedelse. Jesu stedfortredende straffelidelse klinger sterkt i budskapet, og det sjelesørgeriske siktepunkt er merkbart – ikke minst overfor troende som kjenner på sin iboende syndighet.

Nådevirkningene i hjertet fornektes ikke, men de er ikke noe å «bygge på» for plutselig er «den følbare nåden» borte. Nyeangelismens budskap avgrensers seg tydelig fra alt subjektivt når det gjelder selve frelsesvissheten. Jeg har det skriftlig!⁹⁶

I den rosenianske tradisjonen kan erfaringen av egen syndighet og erfaringen av forløsningen i nåden likevel bli en ny form for saliggjørelsens orden. En kan komme til å vurdere andre kristnes vitnesbyrd ut fra om de avspeiler dette mønsteret. Hvis ikke dette er deres hovedemne, ja, har de da virkelig 'sett det'? (d.e: Har de erfart hva det virkelig si å bli en frigjort kristen?)⁹⁷

De subjektive sider ved frelsestilegnelsen og tros livet (omvendelsen og troen) omtales, men oftest i en kontekst der det er viktig å understreke at vi ikke kan bygge på noe hos oss selv. Gud er den som virker troen ved selve evangeliet.

To mulige farer ved den nyeangeliske sangskatten – når den er på sitt mest typiske - er ofte blitt påpekt:

Det ene er verdensrettferdiggjørelseslæren. Noen sanger forfekter at verden er rettferdiggjort i kraft av Jesu død og oppstandelse. Andre sanger nærmer seg denne posisjonen ved betoningen av at alt er ferdig for alle, den fulle rettferdighet er klar i himmelen – uansett hvem du er. Dermed kan nettopp temaene omvendelse og tro skyves i bakgrunnen. Det hele kan bli et regnestykke: Alt er ferdig, da er det ferdig også for meg! – uten at det kommer til noe oppbrudd fra et verdslig liv.

Det andre hører sammen med det første: Antinomismen, nemlig at det ikke er så nøye med å leve etter Guds bud. Jeg greier det jo så allikevel aldri! Og jeg lever jo i tilgivelsen, så da er det vel ikke så nøye.

I praksis har denne avveien neppe preget de rosenianske miljøene mer enn andre miljøer. Men Rosenius selv ante at dette kunne var en fare, og var derfor opptatt med å undervise om Guds bud.⁹⁸ Han merket at behovet for å forkynne daglig omvendelse kanskje hadde hatt for lite framtrede plass.

Betoningen av at alt er fullbrakt kunne også i praksis skyve sakramentene til side. De spilte i alle fall en liten rolle i sangene. Rosenius og Engeseth er med sin balanserte tilnærming her til en viss grad unntak.⁹⁹

Den ensidigheten som kjennetegner nyeangelismen, kan forsvares med at Skriften jo også har et tydelig innholdsmessig sentrum i Kristi verk. På den andre siden vil og bør et sunt trosliv nettopp slippe alt Guds ord til, inkludert apostlenes formaninger. I sangskatten som vi har undersøkt, har temaet Jesus døds betydning vært i fokus. Mange sanger skapt i denne tradisjonen har likevel en betydelig innholdsmessig bredde, jf. Lina Sandells sanger. Helliggjørelsen er ikke uteglemt.¹⁰⁰

Likevel er det mulig å forstå gammelhaugianismens motreaksjon på bølgen av nyeangelisk sang. Gjennom en liten bok skrevet av haugianeren Amlie, *Blåboka*, fra 1870-tallet, er oppgjøret tydelig.¹⁰¹ Han beskriver den nye forkynnelsen og fortsetter:

«Men noget besynderligt og modsigende er det, at det snart sagt advares mer imod at stole paa Bønnen, end der formaner til at øve Bønnen, og dog betones den Sandhed meget stærkt, «at vi intet formaae af os selv», thi kjendte man virkelig denne Uformuenhed, saa maatte det være en Trang og en Nødvendighed at bede ham om hjælp ...».¹⁰²

De nyeangeliske sangforfatterne og forkynnerne som ikke hadde annet å bringe enn dette: «*Det er ikke din bønn, det er ikke din gråt, det er blodet som frelser deg nu*»¹⁰³ hadde kanskje ha godt av å høre kritikk ala Amlies.

Aktualitet

I sjelesorgen er det noen ganger viktig å løfte oppmerksomheten bort fra konfidentens egen åndelighet. Nyeangelismens betoning av evangeliet om den frie nåden kan her fungere som et godt bidrag. Konfidenter fra miljøer der de mest brukte sangene handler om meg og mitt, min bønn og overgivelse og min tilbedelse, vil her møte en helt annen betoning. Sanger om nåden alene vil kunne virke befriende for den som har 'kjørt seg fast'. Når den følbare gleden i troslivet er borte, eller når en ikke synes å makte den hengivelsen som preger sangene, er budskapet om «nåden i Guds hjerte» en sterk trøst.

I sjelesorgen vil noen ganger (også i vår tid) konfidentens egen syndighet være et tema som klinger med i samtaler – direkte eller indirekte. Da er trøsten i den objektive forsoningen, at Jesus på korset tok ansvaret for all min syndighet og alle mine enkeltsynder, nærliggende å holde fram i samtalen. Nyevangelismens sanger regner for ramme alvor med menneskets iboende syndighet og Jesu offerdød på korset under Guds dom. Dette utfordrer miljøer der forsoningen forsøkes omtolket.¹⁰⁴ Selvsagt kan ikke *hva fungerer i sjelesorg* være bestemmende for eksegetiske debatter om viktige tema. Men for den som ikke lar seg overbevise av holdbarheten i de nyere tilretteleggelsene av forsoningen, vil nyevangelismens sanger om dette tema være gode støttespillere for sjelesorg og forkynnelse.

Fortsatt finnes en allmennreligiøs og lovisk *hvis vi gjør så godt vi kan er vel alt bra?*-kristendom, eller *Gud kan vel ikke være så streng?*-kristendom. Å lese/høre/synge de typiske nyevangeliske sangene om «blodet» fungerer kanskje ikke godt rent kommunikativt, men poengene i sangene er en tydelig avgrensing fra denne trosposisjonen. I disse sangene forutsettes det tydelig at Gud, slik han møter oss i loven, faktisk er streng. Bare den rettferdigheten som Jesus ved sin død og oppstandelse har vunnet for oss er godt nok holdepunkt. Ja, det er fullkomment. Rettferdigheten knyttet til Jesus *gis oss av Gud selv* (Fil 3:9). Dette hovedpunkt i mange sanger gir fundament for frelsesvissheten når livets motbakker kommer. Frelsesvisshet på annet grunnlag viser seg stadig å forvandles til usikkerhet.

De senere årene har det vært et sterkt fokus på skapelsesteologiens *Du er verdifull*. Den nyevangeliske sangskatten tar ikke direkte avstand fra dette for så vidt uttrykket brukes om menneskeverdet på skapelsens plan. Det kan gjerne betones at nyevangelismen ikke ofte satte menneskeverdet eksplisitt i fokus, – og at dette er en svakhet. Nyevangeliske sanger understreker derimot med kraft det som gjelder forløsningsplanet: At vi av oss selv *ikke duger til noe* når det gjelder frelsen. Her bør sjelesørgere forsøke å rydde i forestillingene og fastholde at vi i forløsningens perspektiv trenger budskapet om Jesu død som frelsesgrunn, selv om vi på skapelsens plan er ukrenkelige og verd respekt som Guds ypperste skapninger.

Både evangeliske forkynnere generelt og sjelesørgere spesielt vil fortsatt kunne hente betoning og perspektiver fra de særtrekk ved nyevangelismens sangskatt som vi her har løftet fram.

Litteratur:

Aalen, Leiv
1952 *Den unge Zinsendorfs teologi*, Oslo: Lutherstiftelsen.

Amlie, P.
1872 *Nogle Ord om de nye og gamle Arbeidere i Herrens Vingaard*, Christiania: Udgiverens Forlag.

Giertz, Bo

1941/1977 *Steingrunnen*, Oslo: Luther Forlag opplag 5, 1977.

Johansson, Torbjörn.

2016 «Aulén fastholdt klassisk försoningsläre, men var Luther klassisk?» Upublisert foredrag, Dansk Bibel-Institut (DBI) København, 16.08.2016. (Finnes i DBIs lydbibliotek.)

Kjærgaard, Jørgen

2017 «Hvorfor skrev Luther salmer», i Kjærgaard, Jørgen og Paulsen, Ove, *Luthers salmer på dansk. Tekst, melodi, liturgi og teologi*, Frederiksberg: Eksistensen.

Kjærgaard, Jørgen og Paulsen, Ove

2017 *Luthers salmer på dansk. Tekst, melodi, liturgi og teologi*, Frederiksberg: Eksistensen.

Kleppa, Johannes og Odland, Paul

2013 *Ordets folk. Det vestlandske Indremisjonsforbund 1898–1998*, Bergen: Sambåndet Forlag.

Kofod-Svendsen, Flemming,

2018 «Ahnfelts Sangbog» i: *Hymnologi* 3-4/2018

Løvgren, Oscar

1938 *Fredrik Engelke*, Stockholm: Svenska Missionsförbundets förlag.

Lövgren, Oscar

1965 *Lina Sandell*, Stockholm: Gummessons bokförlag.

Molland, Einar

1979 *Norges kirkehistorie i den 19. århundre bind II*, Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Nordlander, Agne

1984 *Korsets mysterium*, Oslo: Lunde Forlag.

Ousland, Godvin

1978 *Vekkelsesretninger i norsk kirkeliv 1840-1875. Hva de lærte og siktet på*, Oslo: Luther Forlag.

Pontoppidan, Erik

1737/1979 *Sandhed til Gudfrygtighed*, København 1737. [Utgave av 1979, Oslo: Det Evangelisk Lutherske Kirkesamfund (DELK).]

Riiber, Anne Marie

1949 *Lina Sandell*, Oslo: Lutherstiftelsen, 3. opplag.

Selander, Sven-Åke

1973 «Den nya sången». *Den anglosachsiska sångens genombrott i Sverige*, Lund: CWK Gleerup bokförlag.

Sjaastad, Egil

2011 «Barnelærdommen som kontaktpunkt og ressurs i sjelesorgen blant eldre», i *Tidsskrift for sjelesorg*, 2 –2010 (s.138 –160).

Sjaastad, Egil

2013 «'Saliggjorelsens orden' i roseniansk sjelesorg», i *Tidsskrift for Praktisk Teologi* 1–2013 (s. 14–29).

Sjaastad, Egil

2016 «Rosenius i Norge», i Eriksson, LarsOlof og Laspers, Torbjörn (red.) *Carl Olof Rosenius. Teolog, författare, själavårdare*, Skellefteå: Artos Academi (s.158–184).

Sjaastad, Egil

2017 «Forsoningen i Lina Sandells sanger», i *Tidsskrift for Praktisk Teologi*, nr. 2 – 2017 (s.50–61).

Sjaastad, Egil

2018 «Guds forsyn i Lina Sandells sanger», i *Tidsskrift for Sjelesorg*, nr.1 – 2018 (s.66 – 82).

Sjaastad, Egil

2019 «Forsoningen i Luthers salmetekster» i Michael Agerbo Mørch, Jonas Kjøller-Rasmussen og Carsten Elmelund Petersen (red.), *Fra Wittenberg til verden – Martin Luther dengang og idag*, (Fredericia: Kolon 2019), s. 76-93.

Stormark, Konrad

1981 *En for alle og alle i en. Blad fra nyeangelismens historie og teologi*, Oslo: Luther Forlag A/S.

Tønnesen, Øivind

1952 *Oscar Ahnfelt*, Oslo: Indremisjonsselskapet.

Wisløff, C. Fr.

1942 «Schartaus prekener. Forsøk på en systematisk oversikt, særlig med tanke på forkynnelsen av nådens ordning», i *Tidsskrift for teologi og kirke* (TTK), s. 85–95 og 124–137.

Wisløff, Carl Fr.

1971 *Norsk kirkehistorie bind III*, Oslo: Lutherstiftelsen

Databasen *Jesu døds betydning i Lina Sandells tekster – en motivanalyse* er en sentral del av forskningsarbeidet bak Sjaastad 2017 finnes her:

<http://fih.fjellhaug.no/wp-content/uploads/Jesu-døds-betydning-i-Lina-Sandells-tekster.pdf>.

<http://songen-min.blogspot.com/2013/06/58-skriftelighvorledes-kan-jeg-vite.html>

1778 *Sions Nya Sånger* (Anders Carl Rutström redaktør og hovedforfatter) utgitt første gang i København.

1988 *Lova Herren*, Stockholm: BV-förlag.

1984 *Sangboken*, Oslo: Lunde forlag

2013 *Sange og Salmer*, Fredericia: Lohse.

Engeseth, Sigvard

Udatert *Uforskyldt*. Sanger av Sigvard Engeseth, Norsk Luthersk forlag.

Noter.

¹ Sjaastad 2011, 145.

² Kjærgaard i Kjærgaard og Paulsen, *Luthers salmer*, 17–47.

³ Kjærgaard og Paulsen, *Luthers salmer*, 136.

⁴ Kjærgaard og Paulsen, *Luthers salmer*, 192. Luthers gjendiktning avspeiler *et enkeltmenneskes* nød og forløsning (selv om kollektivet dukker opp i v.7–8).

⁵ Sjaastad 2018.

⁶ Confessio Augustana art. III. En grundig bibelteologisk redegjørelse for betydningen av Jesu korsdød finnes i Nordlander 1984. Innen rammen av den objektive forsoningslæren er ulike aspekt inne i bildet (offer og soning, stedfortredende straffelidelse under Guds vrede, osv.) I denne artikkelen må slike nyanseringer utebli, men se Sjaastad 2017.

⁷ Stormark 1981.

⁸ Stormark 1981:11; 50 og 83-226.

⁹ Sjaastad 2013.

¹⁰ Molland skjelner likevel mellom Rosenius og Hedberg, idet han mener Hedberg forkynte den rene antinomisme (Molland 1979:114).

¹¹ Sjaastad 2016, s.165.

¹² Fredrik Gabriel Hedberg 1811–1893) var finsk prest og salmedikter. Han tok etter hvert oppgjør med den formen for vekkelseskristendom som Routsalainen sto for. I boken *Werklärans vederläggning* (1847–51) forfektet han en verdensrettferdiggjørelseslære. Han var redd at formaninger og fokus på ‘bättring’ skulle føre de kristne tilbake til trelldomsåket. Rosenius følt seg beslektet med Hedberg, men kunne ikke følge ham i den ensidige nyevangeliske betoningen.

¹³ Rutstrøm 1778, nr.77.

¹⁴ Wisløff 1971: 44.

¹⁵ Wisløff 1971: 44. I en artikkel i *Fast Grunn* 1949 mente Wisløff å påvise at Rosenius aldri forkynte verdensrettferdiggjørelseslære. Hans mål var å lede folk til frelsesvisshet ved å knytte frelsen til det Gud har gjort i Kristus (Wisløff 1949).

¹⁶ Oskar Ahnfelt (1813–1882), svensk sangevangelist som det meste av tiden sto i et tett samarbeid med Rosenius og Lina Sandell.

¹⁷ Lova Herren 1988.

¹⁸ Kofod-Svendsen 2018: 107–109.

¹⁹ *Lova Herren* har 150 sanger og 26 oversettelser/bearbeidelser av Lina Sandell. LM, ELM, Indre Mission og Kristelig Forbund for Studerende står bak *Sange og Salmer* (Lohse, Fredericia 2013). Lina Sandell er der representert med 80 sanger og 9 sanger der hun medvirker sammen med en annen forfatter. Totalt har boken 772 sanger.

²⁰

²¹ Sjaastad 2017 og 2018.

²² Sjaastad 2018.

²³ Løvgren 1965.

²⁴ Pontoppidans forklaring av 1737 er i så måte en unik kilde i dansk-norsk kontekst.

²⁵ Sjaastad 2016.

²⁶ Presten Schartau (1757–1825) skapte med sin forkynnelse en bevegelse i Vest-Sverige som var preget av alvorlig gudsfrykt og av en bestemt måte å tenke på om menneskets indre liv og utvikling fram mot sann kristn tro (nådens ordning, svensk begrep for saliggjørelsens orden) (Wisløff 1971).

²⁷ Giertz omtaler i Steingrunnen en meget frigjørende tale av Schartau med tittelen «Jesus allena» (Giertz 1977, s.180–191).

²⁸ Aalen 1952: 323 og 287–288.

²⁹ Aalen, 1952: 265–290.

³⁰ Selander S-Å 1973:151–158.

³¹ Lova Herren, 554, 614 og 643.

³² Dansk herrnhutisk sang 1742. Sangboken nr. 280:1.

³³ Jf. originalutgaven til *O hoved, høyt forhånet*.

³⁴ Lova Herren 64.

³⁵ Sangboken nr. 278:2

³⁶ <http://docplayer.se/8946745-Herrnhutismen-en-viktig-bakgrunds faktor-till-senare-vackelserorelser.html>

³⁷ Rutstrøms sangbok, *Sions nya Sånger*, var preget av herrnhutisk forkynnelse, og da Rosenius i 1842 var blitt hovedleder for virksomheten i Stockholm etter Scott, innførte han denne boken til bruk under møtene.

- ³⁸ Sjaastad 2018, s.58.
- ³⁹ Lova Herren, 343:1.
- ⁴⁰ Lova Herren, 94:2.
- ⁴¹ Lova Herren, 137:4.
- ⁴² Lova Herren, 509:3.
- ⁴³ Lova Herren 393:1.
- ⁴⁴ Lova Herren 393:2–3.
- ⁴⁵ Sangboken 420:2.
- ⁴⁶ Heb 9:12; 10:19–20.
- ⁴⁷ Lova Herren, 533:4.
- ⁴⁸ Den herrnhutiske sangen *Om noen meg nå spørre vil* er typisk på den måten at Jesu sår og dyre blod spiller en hovedrolle. I Sandells sanger dukker disse uttrykkene opp, se Sjaastad 2017: 58.
- ⁴⁹ Aalen 1952: 265–290),
- ⁵⁰ <http://blogg-ove.blogspot.no/2011/12/lina-sandell-om-rosenius.html>
- ⁵¹ Rosenius' sekretær, Amy Moberg laget, sammen med Sandell, den første Roseniusbiografien (Moberg og Sandell 1868). Arbeidet med denne, og senere med *Husandaktsboken* (fra 1873 – med 366 utklipp av Pietistens ulike årganger), vitner om høyt teologisk refleksjonsnivå hos de to kvinnene.
- ⁵² Riiber 1949:98.
- ⁵³ Norlander 1984.
- ⁵⁴ Sjaastad 2018.
- ⁵⁵ Lova Herren 386:2–3.
- ⁵⁶ Lova Herren 479:4.
- ⁵⁷ Se Lova Herren, 387:1; 613:4; 343:4; 518:5; 779:8; 781:1.
- ⁵⁸ Se Lova Herren, 350:2, se også 398:2; 402:1.
- ⁵⁹ Lova Herren 371:1, jf. Sangboken 492:1.
- ⁶⁰ Lova Herren 289:2
- ⁶¹ Kofod-Svendsen 2018: 109.
- ⁶² Dette utdypes nærmere i Sjaastad 2017: 58.
- ⁶³ Lova Herren 393:2; 387:5.
- ⁶⁴ Sjaastad 2018, s.58
- ⁶⁵ Kjærgård, Jørgen og Paulsen, Ove, *Luthers salmer*, s.136, v.2.
- ⁶⁶ *Norsk Salmebok* 167:4. Kjærgård, Jørgen og Paulsen, Ove, *Luthers salmer*, 110.
- ⁶⁷ Johansson 2016.
- ⁶⁸ I min artikkel «Forsoningen i Luthers salmetekster» som publiseres i 2019, er dette et hovedtema (Sjaastad 2019).
- ⁶⁹ Sangboken 442:3 (av Per Nordsletten 1883). Se også Sjaastad 2017.
- ⁷⁰ Tønnesen 1952, s. 34.
- ⁷¹ Sjaastad 2016, s.166, og Kofod-Svendsen 2018
- ⁷² Lova Herren 357:3. (Rosenius har ikke skrevet alle versene.)
- ⁷³ Lova Herren, 533:4.
- ⁷⁴ Tønnesen 1952, s.176–79
- ⁷⁵ «var» betyr her «enhver».
- ⁷⁶ Debatten om denne sangen omtalt i Tønnesen 1952, s. 76-77.
- ⁷⁷ Løvgren 1938, s.44–45.
- ⁷⁸ Løvgren 1952, s. 54.
- ⁷⁹ Wisløff 1971, s. 44.
- ⁸⁰ Lova Herren 445.
- ⁸¹ Sangboken.236.
- ⁸² Kleppa og Odland,1998, s.56.
- ⁸³ Kleppa og Odland, 1998, s.56.
- ⁸⁴ Sangboken 195: 2. Trolig er sangen en bearbejdet utgave av en annen forfatters strofer.
- ⁸⁵ Sangboken 279.
- ⁸⁶ Brorsons *Guds sønn har gjort meg fri* er et eksempel (Sangboken 317).
- ⁸⁷ Sjaastad 2013.
- ⁸⁸ Dette er et tema i artikkelen om saliggjørelsens orden i Sjaastad 2013.
- ⁸⁹ Dette kommer til uttrykk i en gammel musikklagsang og motsvares av tilsvarende uttrykksmåter i nyevangelsk forkynnelse <http://songen-min.blogspot.com/2013/06/58-skriftelighvorledes-kan-jeg-vite.html>
- ⁹⁰ Sangboken 374:2.
- ⁹¹ Sangboken 465, refrenget.

⁹² Et sanghefte med en rekke sanger av Engeseth.

⁹³ Sangboken 465:1.

⁹⁴ Sangboken 360:1.

⁹⁵ Sangboken 468:1.

⁹⁶ <http://songen-min.blogspot.com/2013/06/58-skriftelighvorledes-kan-jeg-vite.html>

1778 *Sions Nya Sånger*.

⁹⁷ Dette drøfter jeg i artikkelen om roseniansk sjelesorg, Sjaastad 2013.

⁹⁸ Sjaastad 2016, s.165.

⁹⁹ Se Rosenius-sangen i Sangboken 283:6 og nr.429:3, jf. Engeseth-sangen *Uforskyldt* i heftet med samme tittel (Engeseth udatert).

¹⁰⁰ Sjaastad 2017 og 2018.

¹⁰¹ Amlie, P. 1872 *Nogle Ord om de nye og gamle Arbeidere i Herrens Vingaard*. Christiania: Udgiverens Forlag.

¹⁰² Amlie1872: 29.

¹⁰³ Sangboken 144:2, en sang som ble introdusert i Norge av Gieverholt.

¹⁰⁴ Høsten 2016 kom det i Norge til en debatt der to hovedaktører var førsteamanuensis Arne Helge Teigen ved Fjellhaug Internasjonale Høgskole (FiH) og førsteamanuensis Asle Eikrem ved Menighetsfakultetet (MF). Teigens bok, *Kors og frelse* (eget forlag), ble presentert i Sambåndet 11/2016. Eikrem ble intervjuet om realitetene i boken. Dette intervjuet utløste debatten og avspeilte at nye måter å tenke på om forsoningen hadde fått nedslag ved en sentral teologisk institusjon som MF.

105 Sjaastad 2017 og Sjaastad 2018.